

ODBRANA – ODREĐENJE, FUNKCIJE, PRINCIPI I PODELA

Slobodan D. Mišović
Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti

Odbrana je višeznačan i višekategorijalan pojam. Jednostrani pristupi brojnih teoretičara, naročito vojnih, nisu upućivali na njenu suštinu. Pokušaji definisanja bili su prisutni i brojni u svim periodima razvoja ljudskog društva. Od najranijih ljudskih zajednica, pa sve do danas, odbrana je tretirana zavisno od htenja i nivoa spoznaje onih koji su odlučivali o stanju, obliku i organizaciji konkretne ljudske zajednice. Može se pouzdano tvrditi da osnovni uzroci nenaučnom, nepotpunom i, u većini slučajeva, netačnom pristupu i definisanju odbrane, i kao vojnog kategorijalnog pojma i kao funkcije, leže prvenstveno u nivoima razvoja nauka odbrane i, donekle, njene prakse.

Da bi se, sa naučnog i stručnog stanovišta, prišlo potpunijem, celishodnijem i prihvatljivijem shvatanju i definisanju pojma odbrana, neophodno je poći od njegovog etimološkog značenja, uslovljenosti, svojstava i najznačajnijih funkcija. To je put stvaranja naučne baze za dalja razmatranja elemenata koji će dovesti do prihvatljive definicije. Takođe, stvorice se prostor i otvoriti nova brojna pitanja, koja će, u krajnjem, dovesti u sklad razmatranja odbrane sa opšteg i vojnog aspekta kao fizičkog, grupnog, nacionalnog i kolektivnog statusa – stanja.

Ključne reči: *odbrana, kategorije, svojstva, funkcije, elementi i faktori*

Određenje pojma

Odbrana, u opštim razmatranjima, jeste filozofska, sociološka, društvena, politička, kulturološka, politikološka, geopolitička i vojna kategorija. Kao značajan kategorijalni pojam razmatrale su je od brojne nauke i naučne discipline, što joj daje multidisciplinarni karakter. Pojam odbrana ima višeslojno značenje od fizičke do kolektivne odbrane.

Etimološko značenje pojma „odbrana” sa vojnog aspekta je, u najvećem broju slučajeva, neodređeno ili je vezano sa neke surogate tog pojma. Odbrana se najčešće sa vojnog aspekta razmatra kao: odbrambena linija; odbrambeni rejon; odbrambena zona; odbrambeni pravac; odbrambena dejstva; odbrambena operacija; odbrambena strategija; odbrana kao vid borbenog dejstva; i odbrana zemlje. Odbrana zemlje, kao najviša kategorija, podrazumeva „oružane i druge aktivnosti koje imaju osnovni cilj da se zaštiti i odbrani sloboda, nezavisnost, suverenitet, teritorijalna celokupnost i ustavom utvrđeno društveno uređenje zemlje”. Odbrana je jedna od najvažnijih i najuzvišenijih funkcija države. Ona je neprikosnoveno i neotuđivo pravo svih naroda i nacionalnih manjina i pravo i dužnost svih građana.

Obrana se najčešće definiše kao „vid borbenog dejstva taktičkih i združenih taktičkih jedinica, kojim se lomi, odbija ili zadržava protivnik da bi se određeni prostor zadržao za određeno vreme, ili da bi se sopstvene snage sačuvale od većih gubitaka i dobilo na vremenu“. Obrana kao vid borbenog dejstva predstavlja skladan odnos borbenog poretka jedinice u odbrani sa postavljenim zadatkom, zemljištem, vremenom i ostalim elementima borbene situacije.

Pri definisanju pojma odbrana moraju se imati u vidu uticaji brojnih faktora: stanje države – društva sa aspekta ljudskih i materijalnih potencijala; unutrašnji odnosi društveno-političkih subjekata; stanje u međunarodnoj zajednici; vojno-politički aspekti savremenog rata; karakteristike savremenih ratova; mogući oblici ugrožavanja najviših vrednosti države – društva; moguće vrste i oblici agresije; snage i sredstva za suprotstavljanje agresiji; način organizovanja društva i svih njegovih struktura za odbranu; metode i oblici suprotstavljanja agresiji i način vođenja odbrambenog rata.

Brojni teoretičari smatraju da odbrana predstavlja sistem naučnih znanja i veština (teorija i praksa) o pripremanju i upotrebi svih struktura države radi zaštite najznačajnijih društvenih, političkih, ekonomskih, kulturnih, verskih i vojnih potencijala i drugih najviših vrednosti države ili društva. Jedan broj teoretičara, pak smatra da je ona sistem teorijskih stavova i usvojenih rešenja u vezi sa zaštitom države od svih oblika ugrožavanja njenih najviših vrednosti: slobode, nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalne celokupnosti i ekonomskog razvoja prema sopstvenom viđenju.

Obrana predstavlja usvojeni strategijski koncept prema kojem oružane snage i druge strukture države (društva) imaju osnovni zadatak da štite nezavisnost, teritorijalnost, integritet i postojeći društveno-politički sistem od eventualne agresije. Prihvaćena je u svim državama koje nemaju osvajačke, agresivne i revanšističke planove, niti žele da dominiraju drugima. Ona može biti: statična i pasivna, ali i izrazito dinamična kada proizlazi iz odlučnosti naroda da se svim snagama i sredstvima suprotstavi agresoru.

Može se zaključiti da odbrana „predstavlja postojeću i projektovanu strukturu, pripremljenost i funkcionisanje snaga država ili koalicija usmerenih na zaštitu najviših nacionalnih vrednosti od svih oblika ugrožavanja“. Sačinjava je struktura međusobno usklađenih pod sistema, elemenata, veza i procesa, tako da se njen cilj realizuje, odnosno da ona ostvari svrhu i namenu utvrđenu najvišim zakonskim aktima države.

Obrana je složen socio-tehnički sistem sa specifičnim karakteristikama, koje su rezultat delovanja brojnih različitih činilaca. Pri razmatranju pojma odbrana sa vojnog aspekta neophodno je imati u vidu položaj pojedinca, njegovo ponašanje i motivaciju, unutrašnju strukturu odbrane, funkcionisanje odbrane i upravljanje odbranom.

Uspešnost odbrane, kao funkcije svake države, zavisi od brojnih činilaca, a najznačajniji su: društveno-ekonomski status države; politički status države u međunarodnoj zajednici; spoljna politika države; unutrašnja politika države; geostrategijski položaj; ukupni materijalni potencijali države; jačina oružanih snaga i istorijski faktori i tradicije. Svaka država ima svoje poimanje odbrane, pa se javljaju različiti nazivi: narodna odbrana; nacionalna odbrana; odbrana i zaštita; odbrana otadžbine; otadžbinska odbrana i slično. Zajedničko za sve nazive jeste da je odbrana zadatak i obaveza celog društva i svih građana, a ne samo vojske.

Opravdanost izučavanja „odbrane“ proističe iz njenog karaktera, jer je ona isključivo društvena kategorija. Obrana uključuje celokupno društvo i sve njegove strukture. S obzirom na to da je odbrana realno pravo i obaveza svih građana, ona ima specifičan ka-

rakter društvene pojave. U razvijenim zemljama operativni deo oružanih snaga je profesionalizovan, ali se u odbranu zemlje uključuju svi njeni građani, pa ona i u tim uslovima ima društveni karakter. U malim i nerazvijenim zemljama vojska nije profesionalizovana, pa se u odbranu zemlje uključuju svi građani, iz čega proističe njen društveni karakter. Naučna opravdanost izučavanja odbrane proističe iz tri osnovna elementa: multidisciplinarnosti odbrane, jer se odbranom bave sve nauke i naučne discipline; zavisnosti odbrane od stanja u međunarodnim odnosima, što nameće istraživanje principa i organizacije na kojima počiva odbrana, i korelacije odbrane i izgradnje novog svetskog poretka.

Odbrana je naučna oblast koja ima svoj predmet izučavanja, planiranje, organizaciju i realizaciju zaštite najviših vrednosti države – društva. Predmet izučavanja odbrane je sagledavanje karaktera i načina organizacije zaštite države, počev od velikih sila koje mogu izdvajati dovoljno sredstava za zaštitu svoje teritorije, do zaštite malih i nerazvijenih zemalja koje ne mogu odvajati značajnija sredstva za tu svrhu iako su prinuđeni da povećavaju napore i izdatke u tu svrhu. Ona ima svoju teoriju, a to je teorija odbrane države ili država u međunarodnoj zajednici kao društva naroda. Ona ima svoje metode istraživanja, počev od filozofskih, opštih, matematičkih, statističkih, geografskih i drugih naučnih metoda. Njena istraživanja su proverljiva u praksi kroz konkretne pokazatelje odbrane najviših vrednosti države – društva.

Odbrana zemlje podrazumeva oružane i druge aktivnosti, koje imaju za cilj da se zaštiti i odbrani sloboda, nezavisnost, suverenitet, teritorijalna celokupnost i ustavom utvrđeno društveno-političko uređenje. Ona je neprikosnovo pravo svih građana, naroda i nacionalnih manjina i pravo i dužnost svih drugih društvenih subjekata jedne države. U ostvarivanju odbrane radni ljudi i građani imaju brojne obaveze, a najznačajnije su: vojna, učešće u civilnoj odbrani i zaštiti, obučavanje za odbranu i zaštitu, radna i materijalna obaveza.

U svim državama odbrana se definiše najvišim aktima, među kojima su: strategija bezbednosti, strategija odbrane, koncepcija odbrane, odbrambena strategija, strategijski pregled odbrane, doktrina odbrane, vojna doktrina odbrane i strategijski plan odbrane. Sva ova dokumenta imaju svoje polazne tačke i tretiraju odbranu sa svog aspekta, što podrazumeva pristup problemu odbrane sa najvišeg državnog nivoa zaštite najviših državnih i nacionalnih vrednosti i interesa.

Strategija odbrane predstavlja sistem teorijskih stavova i usvojenih rešenja u vezi sa bitnim pitanjima odbrane zemlje od svih oblika ugrožavanja njene slobode i nezavisnosti u ratu i miru. Osnovni sadržaj joj je pripremanje i vođenje odbrambenog rata. U širem smislu, ona obuhvata: političku, ekonomsku, diplomatsku i strategiju oružane borbe. Strategija odbrane izučava: (1) vojno-političke aspekte savremenog rata i njihov uticaj na bezbednost zemlje, (2) vrste i karakteristike savremenog rata, (3) različite oblike ugrožavanja malih i nerazvijenih zemalja, (4) moguće vrste i oblike agresije, (5) potencijalne agresore i njihove mogućnosti, (6) snage i sredstva za suprotstavljanje agresiji, (7) način organizovanja društva i svih njegovih struktura za odbranu, (8) metode i oblike suprotstavljanja agresiji i (9) vođenje odbrambenog ili drugog rata.

Odbrambena strategija predstavlja usvojeni strategijski koncept prema kojem oružane snage i druge strukture države – društva imaju osnovni zadatak da štite nezavisnost, teritorijalnost, integritet i postojeći društveno-politički sistem od eventualne agresije. Prihvaćena je u svim državama koje nemaju osvajačke, agresivne i revanšističke planove, niti žele da dominiraju drugima.

Kao vid borbenog dejstva odbrana predstavlja skladan odnos borbenog poretka snaga u odbrani sa postavljenim zadacima, zemljištem, vremenom i ostalim elementima borbene situacije. Obuhvata sledeće elemente: (1) odbrambene zone, (2) rejone i položaje jedinica, (3) vatrene položaje sredstava ojačanja i podrške, (4) inženjersko uređenje zemljišta i mere maskiranja, (5) vođenje borbe, (6) raspored elemenata komandovanja i (7) logistiku.

Elementi, uslovi, pravci i perspektive razvoja odbrane

Elementi od kojih zavisi organizacija odbrane

Organizacija odbrane zavisi od brojnih elemenata, a najznačajniji su:

- društveno-ekonomsko uređenje, koje će presudno uticati na doktrinarna opredeljenja, izbor vrste odbrane u različitim situacijama i određivanje optimalnih snaga i sredstava za realizaciju odbrambene politike;

- političko uređenje, koje će odlučujuće uticati na uspostavljanje odbrambene politike u različitim uslovima, a posebno na izbor vrste odbrane u slučaju agresije i u drugim kriznim periodima;

- spoljna politika, koja će presudno uticati na odnos subjekata u međunarodnoj zajednici. Aktivnostima preko diplomatskih predstavništava stvaraće se povoljan ambijent za uspostavljanje dobrosusedskih odnosa, a time smanjiti potreba organizacije odbrane;

- unutrašnja politika, koja kreira odnose unutrašnjih struktura i izbor najefikasnije vrste odbrane najviših nacionalnih vrednosti. Odbrambena politika je sastavni deo ukupne unutrašnje politike, te se na njenim osnovama planira i realizuje odbrana angažovanjem raspoloživih snaga i sredstava;

- geostrateški položaj, koji neposredno utiče na osetljivost i bezbednost prostora. Položaj u neposrednom i širem okruženju uslovljavaće obim angažovanja snaga i sredstava u organizaciji odbrane u svim uslovima. Centralni položaj prostora usloviće odbranu veoma nepovoljnom i vrlo osetljivom i ugroženom;

- stepen ekonomskog razvoja, koji ispoljava uticaj na nivo izdvajanja finansijskih sredstava za potrebe organizacije odbrane u nastalim okolnostima. Stepem ekonomskog razvoja usloviće obim i kvalitet snaga i sredstava za realizaciju odbrambene politike;

- ukupni materijalni potencijali, koji su presudni za uspeh u organizaciji odbrane i izgrađenost i kvalitet snaga i sredstava. Materijalni potencijali će neposredno uticati na politiku odbrane i presudno na osavremenjavanje snaga odbrane u svim uslovima;

- izgrađenost i jačina snaga odbrane, koji će odlučujuće uticati na uspeh odbrambene politike i odbranu najviših nacionalnih vrednosti. Od njih će u znatnoj meri zavisiati koliko će, u neposrednom i širem okruženju, odbrana biti uspešna;

- istorijski faktor, koji ukazuje na slobodarski duh određenog naroda i njegovo mesto u međunarodnoj zajednici. Istorijski faktor ima veliki značaj za očuvanje suverenosti, integriteta i samostalnosti. To se neposredno odražava na odbrambenu sposobnost u svim okolnostima.

Uslovi razvoja odbrane

Uslovi razvoja odbrane u svetu su brojni, a najznačajniji su: (1) tradicionalni koncepti odbrane postali su preuski u procesima globalizacije, (2) nacionalne države svoju odbranu ne mogu više graditi samo na nacionalnim interesima već u okviru regionalnih i globalnih interesa i vred-

nosti, (3) promene u međunarodnim odnosima nameću potrebu uobličavanja novih strategija odbrane koje će, pored nacionalne, obuhvatiti regionalnu i globalnu odbranu, (4) težnja ka izgradnji zajedničke odbrane zasnovane na saradnji i poverenju, prevazilaženjem postojećih protivrečnosti, sukoba i neslaganja, (5) brisanje granice između konfliktnih područja zbog terorističkih pretnji i moguće upotrebe oružja za masovno uništavanje, zbog čega nema apsolutne bezbednosti, (6) u svetu su u toku procesi integracije i regionalizacije uz očuvanje nacionalne odbrane, (7) stabilizovanje mira u svetu na osnovama promena karaktera kolektivne odbrane i integracionih procesa, (8) smanjena je mogućnost direktne pretnje ili agresije nekom od subjekata u međunarodnoj zajednici, jer se teži istim civilizacijskim vrednostima i integracijama i (9) smanjenje budžeta za odbranu, izuzev velikih sila, konstantna je tendencija.

Pravci razvoja odbrane

Pravci razvoja odbrane zavise od brojih faktora, a među mogućim pravcima mogu se izdvojiti: (1) izgradnja kolektivne odbrane na globalnom i regionalnom nivou, (2) smanjenje uticaja nacionalne odbrane prenošenjem brojnih funkcija na kolektivnu odbranu, (3) usvajanje novih opredeljenja u kolektivnim doktrinama odbrane, (4) usvajanje zajedničkog koncepta organizacije i funkcionisanja nacionalne odbrane, (5) izgradnja zajedničkog funkcionalnog koncepta organizacije odbrane, (6) postizanje kompatibilnosti u svim elementima logistike kolektivne odbrane, (7) formiranje zajedničkih operativnih snaga i sredstava u izgradnji mira, (8) smanjenje brojnosti odbrambenih snaga u nacionalnim okvirima uz prenošenje brojnih funkcija i zadataka na kolektivnu odbranu, (9) smanjenje izdvajanja finansijskih sredstava za potrebe kolektivne i nacionalne odbrane i (10) postizanje kompatibilnosti u pripremi i realizaciji zadataka odbrane.

Perspektive razvoja odbrane

Perspektive razvoja odbrane su: (1) izgradnja globalnog sistema odbrane, (2) težnja ka izgradnji globalnog sistema funkcionisanja svih sektora, pa i sektora odbrane, (3) izdvajanja finansijskih sredstava za potrebe izgradnje globalno-kolektivne odbrane na bazi dobrovoljnosti, (4) izgradnja kolektivne odbrane u pojedinim kontinentalnim prostorima, (5) izgradnja multinacionalnih odbrambenih snaga, (6) unifikacija proizvodnje sredstava odbrane, (7) postizanje kompatibilnosti nacionalne odbrane u svim elementima, snagama i sredstvima sa kolektivnom odbranom i (8) smanjenje troškova za odbranu u nacionalnoj odbrani.

Najznačajnije funkcije odbrane

Najznačajnije funkcije odbrane su: funkcija planiranja, funkcija organizovanja, funkcija komandovanja, funkcija kontrole i funkcija koordinacije.

Funkcija planiranja odbrane

Jedna od značajnijih funkcija jeste pravovremeno planiranje u odbrani. Najznačajnija aktivnost u periodu priprema odbrane jeste njeno planiranje. Pravovremeno, realno i celovito razrađeni planovi i njihovo ažuriranje, saglasno promenama stanja u fazama odbrane,

omogućavaju organizovano i racionalno angažovanje svih subjekata i snaga sistema odbrane. Planovi razvoja svih sistema u odbrani i njihovih subjekata međusobno se usklađuju prema cilju, načinu i vremenu realizacije. Osnovni planovi priprema odbrane jesu: plan organizacije odbrane po fazama, plan razvoja odbrane, plan angažovanja subjekata odbrane, plan realizacije odbrane po etapama (dinamika) i plan angažovanja snaga odbrane.

(1) Plan organizacije odbrane po fazama radi se u mirnodopskom periodu, a realizuje se u kriznim periodima ili ratnim uslovima. Obuhvata planiranje izvođenja odbrane po fazama ili etapama, kako bi planirani cilj bio u potpunosti ostvaren. Organizacija odbrane po fazama ili etapama ima za cilj da se procene i predvide sve moguće varijante situacije, u kojima će svaki vid odbrane, a prevashodno odbrana teritorijalne celokupnosti države biti u potpunosti obezbeđena. Plan organizacije odbrane obuhvata varijante predviđanja angažovanja subjekata, snaga i sredstava po fazama odbrane, do postizanja potpunog uspeha.

(2) Plan razvoja odbrane sastavni je deo državnog ratnog plana razvoja i zavisi od procene vrste moguće agresije ili napada protivnika. Ovaj plan je jedinstven prema cilju i vremenu i usklađen prema operativnim potrebama, materijalnim i kadrovskim mogućnostima i dinamici realizacije odbrane. Planiranjem razvoja odbrane utvrđuju se ciljevi, zadaci i mere kojima se obezbeđuje njena modernizacija i kompatibilnost sa ostalim planovima. Nosioци planiranja razvoja odbrane su: Ministarstvo odbrane, Generalštab oružanih snaga i subjekti odbrane na svim nivoima.

(3) Plan angažovanja subjekta odbrane obuhvata mere i aktivnosti na kojima se angažuju subjekti odbrane u pripremnom i ratnom periodu. Planiranje angažovanja subjekata obavlja se na osnovu plana razvoja odbrane, stanja bezbednosti i misija i zadataka svakog subjekta odbrane. Ovim planom operacionalizuju se zadaci svakog subjekta odbrane u periodu priprema i realizacije odbrane. Plan izrađuju svi subjekti odbrane, a objedinjava se na zajedničkom nivou. On predstavlja osnovu za izradu svih drugih planova kojima se utvrđuju i regulišu zadaci organa koji se angažuju u pripremi i realizaciji odbrane (subjekti svih nivoa). Sa planom angažovanja subjekata odbrane usaglašavaju se svi planovi upotrebe snaga odbrane i planovi angažovanja subjekata. Poseban plan angažovanja subjekata odbrane predstavlja plan učešća snaga odbrane u mirovnim i humanitarnim misijama. Takođe, izrađuju se posebni planovi angažovanja subjekata odbrane radi priprema za pružanje pomoći stanovništvu u slučaju prirodnih nepogoda i katastrofa.

(4) Plan realizacije odbrane po etapama (dinamika) reguliše dinamiku izvođenja odbrane po etapama. Sastoji se od planova realizacije pojedinih etapa realizacije odbrane, odnosno pružanja otpora protivniku u bilo kojoj vrsti odbrane. Planovi realizacije po etapama objedinjuju se u jednu celinu, što treba da omoguću stalno praćenje izvršavanja zadataka odbrane u svakoj etapi posebno. Na osnovu plana njene realizacije u svakoj etapi ostvarivaće se dinamika angažovanja snaga i sredstava u svakoj etapi pojedinačno.

(5) Plan angažovanja snaga odbrane konkretizuje uključivanje svih struktura, svakog dela snaga odbrane, u pripremi za realizaciju zadataka odbrane u svim vrstama i varijantama odbrane. Ovaj plan proističe iz plana realizacije, a usklađen je i sa ostalim planovima priprema odbrane. Plan predstavlja operacionalizaciju angažovanja snaga i sredstava odbrane po mestu, vremenu i prostoru.

Pripreme odbrane su kompleksne i obuhvataju više složenih oblasti, a najznačajnije su: (1) društveno-političke, (2) socio-ekonomske, (3) materijalno-tehničke, (4) mobilizacione i (5) pripreme i uređenje državne teritorije. Pripreme odbrane u svim oblastima moraju teći uporedo i međusobno se dopunjavati i po cilju i po vremenu.

Funkcija organizovanja odbrane

Organizovanje možemo definisati kao svesno usmeravanje i usklađivanje kretanja planiranih aktivnosti ka stvaranju uslova za uspešnu realizaciju svih zadataka u odbrani. Kao element sistema rukovođenja u odbrani organizovanje je neposredno povezano sa funkcijom planiranja, odnosno čine jedinstvenu celinu jednog te istog sistema. Ono mora počivati na nekoliko osnovnih zahteva: sveobuhvatnosti pristupa organa i komandnih struktura izvršenju postavljenog zadatka; mobilnosti u svim situacijama, pa i najnepovoljnijim; konkretizaciji situacije i zadataka snaga odbrane i poštovanju dogovorenog. Bez ispunjenja ovih zahteva odbrana neće ispuniti postavljeni zadatak, bez obzira na to o kojoj vrsti odbrane se radi.

Organizacija odbrane može se klasifikovati prema sledećim kriterijumima: (1) obimu priprema, (2) širini zahvatanja, (3) vremenskoj dimenziji, (4) načinu sprovođenja i (5) voljnosti subjekata za učešće u pripremama.

Prema obimu priprema organizacija odbrane može biti parcijalna (segmentna) i sveobuhvatna (kompleksna), prema širini zahvatanja – lokalna, nacionalna i regionalna, prema vremenskoj dimenziji – kratkoročna, srednjoročna i dugoročna, prema načinu sprovođenja – stihijna, usmerena i planska, a prema voljnosti subjekata sistema odbrane – nametnuta, svesna, slučajna i aktivna.

Da bi se to postigao, neophodno je sprovesti temeljne pripreme kao preduslov za funkcionisanje odbrane u ratnim uslovima. Najširi okvir organizovanja odbrambenih priprema uključuje i pripremu resursa odbrane (ljudskih i materijalnih). Organizacione pripreme odbrane većinom su parcijalne ili sveobuhvatne. Parcijalne pripreme odbrane predstavljaju pripreme koje se vrše u jednom ili dva segmenta i uglavnom su površne. Sveobuhvatne pripreme odbrane obuhvataju sve segmente (subjekte) i imaju karakter sadržajnih i potpunih priprema.

Organizovanje odbrane sa stanovišta predviđanja, usmeravanja i koordinacije sve više postaje instrument realizacije odbrambene politike. Nosioци organizacije odbrane su svi subjekti odbrane. Svaki od njih obavlja određene poslove iz domena organizacije, kako bi se došlo do validnih rešenja u odbrani u slučaju agresije. Nefunkcionisanje bilo kojeg elementa ili subjekta dovodi do neuspeha odbrane.

Po svojoj strukturi i broju nosilaca organizovanje odbrane spada u najkompleksniji deo odbrane države ili individue ako se radi o fizičkoj odbrani. Zbog toga odbrana obuhvata šest oblasti u kojima se sprovodi, a to su: (1) oblast organizacije u funkcionisanju organa u mirnodopskim i ratnim uslovima, (2) oblast organizacije u funkcionisanju ekonomskog sistema u mirnodopskim i ratnim uslovima, (3) oblast obezbeđenja nastavka funkcionisanja proizvodnje u ratnim uslovima, (4) oblast očuvanja ljudskih i materijalnih resursa odbrane i (5) oblast organizacije odbrane u kriznim i vanrednim situacijama.

Funkcija komandovanja odbranom

Komandovanje je uži pojam od pojma rukovođenje i predstavlja samo jednu funkciju rukovođenja (naređivanje, dodela zadataka, zapovedanje). Primenjuje se u svim vrstama i varijantama odbrane, izuzev fizičke odbrane u kojoj individua odlučuje sama o primeni vrste odbrane. U svim vrstama i varijantama odbrane ono mora biti jedinstveno na principu potčinjenosti stariji–mlađi (princip subordinacije). Jedino na taj način biće zagarantova-

vano funkcionisanje odbrane prema usvojenim planovima. U svim fazama ili etapama realizacije odbrane komandovanje mora biti neprekidno po svim nivoima i vremenu i mestu. Sistem komandovanja u odbrani uspostavlja se od najvišeg do najnižeg nivoa, a obuhvata sve subjekte.

Funkcija kontrole odbrane

Kontrola je značajna funkcija provere obavljenosti ma kog zadatka i posledica zahteva utvrđivanja tačnosti realizacije postavljenih rešenja i odluka. Mora biti: pravovremena, tačna, svrsishodna i nezavisna, pri čemu treba da bude zastupljena zakonitost realizacije. Ova funkcija je veoma značajna za planiranje i realizaciju odbrane. Naime, kontrolom se mora utvrditi koliko su planiranjem odbrane u svim vrstama ili varijantama i svim vremenskim i dugim uslovima ostvareni postavljeni ciljevi. Ona ima posebnu ulogu u pripremnom mirnodopskom periodu, kako bi se njome utvrdilo šta nije realno postavljeno u planiranoj realizaciji odbrane. Na taj način mogu se otkloniti slabosti i umanjiti posledice do kojih može doći u odbrani u ratnim ili kriznim periodima. U ratnim uslovima kontrolna funkcija prelazi na organe komandovanja.

Funkcija koordinacije odbrane

Koordinacija u odbrani ostvaruje se u pripremnom periodu i kriznim i ratnim uslovima. Ima za cilj da objedini pravilno funkcionisanje svih organa i snaga odbrane po cilju i vremenu, u svim fazama ili etapama odbrane. Odvija se u pripremnom i ratnom periodu organizacije svake vrste odbrane. Koordinacijom se obezbeđuje uspešno povezivanje svih elemenata odbrane, radi ostvarivanja konačnog cilja, a to je uspešna odbrana u svim situacijama. Koordinacija se odvija na svim nivoima komandovanja, a obavljaju je svi subjekti odbrane, po mestu i vremenu realizacije odbrane ili njenih pojedinih faza.

Najznačajniji principi na kojima počiva odbrana

Odbrana počiva na više principa, a najznačajniji su: neprekidnost, sveobuhvatnost, jedinstvo i ekonomičnost.

Princip neprekidnosti

Princip neprekidnosti izražava težnju da se u praksi ostvari konstantno znavljanje planova odbrane i ostvari njihova potpuna realizacija. Neprekidnost se mora ostvarivati u kontinuitetu, zavisno od promena nastalih u ostvarivanju odbrambene funkcije. Promene se moraju neprekidno pratiti kroz planiranje razvoja i osavremenjavanja funkcija odbrane. Ovaj princip izražava potrebu konstantne i pravovremene realizacije ciljeva i zadataka u odbrani od strane svih subjekata i snaga¹ i sredstva.

¹ Snage odbrane čine: jedinice Ministarstva odbrane, komande, jedinice i ustanove Vojske Republike Srbije, kao i komande i jedinice civilne odbrane.

Princip sveobuhvatnosti

Princip sveobuhvatnosti izražava zalaganje za konstantno obuhvatanje svih elemenata (čini-laca), kako bi priprema odbrane (svih vrsta) predstavljala zaokruženu funkcionalnu celinu. Na taj način bi se svaki od elemenata, u procesu priprema i realizacije odbrane, maksimalno profesionalno angažovao na sprovođenju postavljenih planova i dinamike odbrane. Takođe, sveobuhvatnost nalaže da se pripreme za odbranu odvijaju istovremeno u svim elementima, kako bi se njihov efekat mogao sagledati u pojedinim fazama priprema radi otklanjanja mogućih nedostataka.

Princip jedinstva

Princip jedinstva nalaže potrebu objedinjavanja i usklađivanja napora svih subjekata i snaga odbrane u realizaciji ciljeva odbrambene politike. Ovaj princip postavlja osnove centralizovanog planiranja, organizovanja i usmeravanja svih subjekata i snaga ka postizanju skladne i funkcionalne odbrane. Princip jedinstva zasniva se na jedinstvenom shvatanju ciljeva i zadataka od strane svih subjekata i snaga odbrane. Pravovremena, dobro organizovana i uspešno sprovedena saradnja subjekata i snaga nužan je uslov uspeha realizacije svih zadataka u odbrani. Jedinstvo subjekata i snaga ne umanjuje potrebu samoinicijative i visokog stepena samostalnosti svakog od subjekata odbrane na svim nivoima.

Princip jedinstva zahteva jedinstveno organizovanje svih subjekata odbrane na sprovođenju planiranih organizacionih elemenata u mirnodopskom i ratnom periodu. Jedinstvo u odbrani podrazumeva zajedničko delovanje svih subjekata, snaga i sredstva na potpunom izvršavanju zadataka postavljenih pred odbranu do konačnog ostvarenja cilja. Jedinstveno delovanje obezbeđuje: prvovremenu koordinaciju svih elemenata odbrane, uspostavljanje validnog sistema koji će omogućiti potpuni uspeh odbrane, pravilnu podelu zadataka i originalnost sistema komandovanja.

Princip ekonomičnosti

Princip ekonomičnosti izražava zahtev racionalnijeg odnosa prema ljudskim i materijalnim resursima u toku priprema odbrane, saglasno postavljenom cilju. Subjektima i snagama ekonomičnost znači njihovu adekvatnu upotrebu u planiranom vremenu i prostoru, kojom se ostvaruje postavljeni cilj odbrane. Na taj način se postavljeni zahtevi dovode u sklad sa rezultatima koji se žele postići racionalnim korišćenjem ljudskih i materijalnih resursa. Ekonomija resursima postiže se racionalnom raspodelom zadataka između subjekata i snaga odbrane. Ekonomisanje u pripremi odbrane podrazumeva i racionalno korišćenje vremena i obezbeđivanja povoljnih uslova za realizaciju zadataka odbrane. Princip ekonomičnosti nameće potrebu da se vodi računa o ekonomskom stanju države i mogućnostima izdvajanja za potrebe odbrane. Takođe, zahteva da se izvrši procena svih organizacionih elemenata i njihove finansijske konstrukcije, kako bi se uspostavio prioritet sprovođenja pojedinih elemenata organizacije odbrane u ratnim uslovima.

Podela odbrane – kriterijumi i vrste

Brojni su kriterijumi na osnovu kojih se može izvršiti podela odbrane. Svaki od kriterijuma ima svoje specifičnosti, u čemu se ogleda njena raznovrsnost i sveobuhvatnost kao podsistema u sistemu bezbednosti. Svi kriterijumi prema kojima je izvršena podela od-

brane se međusobno prožimaju i dopunjavaju, a zavisno je od stanja bezbednosti i osetljivosti prostora svake zemlje i od opšte situacije u kojoj se određena država nalazi, kada će se koji kriterijum nametnuti kao osnov za podelu i primenu odbrane. Specifičnosti pojedinih kriterijuma nameću osobenosti geografskog faktora prostora države.

Kriterijum opštosti

Prema kriterijumu opštosti odbrana se deli na nacionalnu i kolektivnu.

Nacionalna odbrana

Nacionalna odbrana podrazumeva uključivanje celokupnog stanovništva, svih sistema i najviših organa u njenu strukturu i organizaciju, prvenstveno radi zaštite u miru i odbrane u eventualnom ratu najviših nacionalnih vrednosti i dobara. Odnosi se na jednu državu – društvo, te je u znatnoj meri zavisna od ukupnog stanja bezbednosti u državi i neposrednom okruženju. U savremenoj međunarodnoj zajednici nacionalna odbrana se odnosi prvenstveno na male i nerazvijene zemlje, koje su prinuđene da izdvajaju sve veća finansijska sredstva za potrebe odbrane svojih vitalnih vrednosti. Razvijene i velike zemlje nacionalnu odbranu zasničaju na bogatstvu i svojim megalomanskim interesima van svojih granica. To ukazuje da one razvijaju „ofanzivnu odbranu”, što podrazumeva potčinjavanje drugih država i naroda svojim interesima, ne prezajući ni od primene najgrubljih oblika kao što je agresija. Takav pristup odbrani čini međunarodnu zajednicu podeljenom na različite oblike grupisanja država po različitim osnovama, gde su male i nerazvijene zemlje prinuđene da se mimo svojih nacionalnih interesa svrstavaju, kako bi zaštitili minimum svojih vrednosti. Nacionalna odbrana u tu svrhu podrazumeva angažovanje svih raspoloživih kapaciteta oružanih snaga, snaga unutrašnje odbrane (policijske snage i snage civilne odbrane) i ukupne ljudske i materijalne potencijale.

Kolektivna odbrana

Kolektivna odbrana podrazumeva uključivanje više nacionalnih država u njenu strukturu i organizaciju. To znači da nastaje novi sistem odbrane, koji podrazumeva nove organe, novu strukturu, zajednička sredstva za potrebe odbrane, novi sistem komandovanja, zajedničko ustrojstvo odbrane gde se mnoge funkcije sa nacionalnog nivoa prenose na kolektivni sistem. Kolektivna odbrana dovodi do smanjenja velikog broja aktivnosti na nacionalnom nivou, a posebno smanjuje troškove za potrebe odbrane malih i nerazvijenih zemalja. To dovodi do podele međunarodne zajednice na tabor gde veoma mali broj zemalja ostaje po strani i odbranu razvija na svojim nacionalnim interesima. Period hladnog rata u današnjoj međunarodnoj zajednici ponovo oživljava, pa se odbrana malih i nerazvijenih zemalja u takvim uslovima sve više prilagođava kolektivnim sistemima odbrane. Kolektivna odbrana podrazumeva angažovanje ukupnih kapaciteta nacionalnih država koje su članice kolektivnih sistema odbrane. Ona se provodi pod jedinstvenom komandom i u svim uslovima.

Kriterijum: stanje države–društva

Prema kriterijumu stanje države – društva odbrana se deli na internu –unutrašnju i eksternu – spoljašnju.

Interna – unutrašnja odbrana

Interna odbrana temelji se na strategijskim i doktrinarnim dokumentima nacionalnih država, koja regulišu pitanja zaštite i odbrane njihovih vitalnih proizvodnih, privrednih, transportnih, saobraćajnih, trgovinskih, zdravstvenih i kulturnih kapaciteta u svim mogućim situacijama njihovog ugrožavanja. Ona se primenjuje i u slučajevima agresije sa ograničenim ciljem, bilo da se radi o ugrožavanju dela teritorije ili uticaju na narušavanje procesa koji bi ugrozili ekonomske kapacitete ili doveli u opasnost funkcionisanje društveno-političkog sistema. Takođe, primenjuje se i u slučajevima pretnji terorizmom, delovanja eksternih grupa i pojedinaca, delovanja ekstremne emigracije, delovanja spoljnog faktora, anacionalnog delovanja nevladinog sektora i ekstremnog političkog delovanja političkih organizacija. Realizacija ove vrste odbrane određuje ukupnu stabilnost funkcionisanja svih sektora i organa nacionalne države, a od njenog sprovođenja zavisice i njen ukupan razvoj i napredak na svim poljima. Nacionalne države u realizaciji zadataka unutrašnje odbrane, u svim situacijama angažuju određene kapacitete unutrašnjih snaga odbrane, policijske snage, snage civilne odbrane i zaštite, a u težim situacijama deo oružanih snaga, prvenstveno deo ili pun kapacitet vojske.

Eksterna – spoljašnja odbrana

Eksterna odbrana temelji se na strateškim i doktrinarnim dokumentima nacionalnih država ili na strategijskim i doktrinarnim dokumentima nastalim pri formiranju kolektivnih sistema odbrane. Najznačajniji dokument koji tretira pitanja spoljašnje odbrane je ustav svake države, strategija nacionalne bezbednosti i strategija odbrane. Ona podrazumeva zaštitu i odbranu najviših državnih i nacionalnih vrednosti, kao što su: integritet, teritorijalna celovitost, suverenost, ustavni poredak, društveno-političko uređenje i dostignuti kulturno-umetnički nivo. Spoljašnja odbrana uključuje sve strukture nacionalne države, sve ljudske i materijalne resurse i sve snage i sredstva radi odbrane ovih vrednosti. Ona se primenjuje u obe varijante agresije, sa ograničenim i sa radikalnim ciljem. U realizaciji ove vrste odbrane svaka nacionalna država ima pravo i mogućnost da u pomoć pozove druge prijateljske zemlje, bez obzira na to da li sa njima ima sklopljen međusobni dogovor ili protokol o međusobnoj pomoći ili strateškom partnerstvu u slučaju agresije. U realizaciji spoljašnje odbrane zemlje članice kolektivnih sistema odbrane i bezbednosti temelje svoju spoljašnju odbranu na ugovorenoj pomoći ostalih članica u svim situacijama bilo koje vrste agresije. Male i nerazvijene zemlje svoju spoljašnju odbranu temelje na sopstvenim snagama i sredstvima, zbog čega su prinuđene da za nju izdvajaju veća finansijska sredstva nego članice nekog vojnog ili političkog saveza.

Kriterijum: odnos prema odbrani

Prema kriterijumu odnos prema odbrani odbrana se deli na fizičku, grupnu, državnu, regionalnu i globalnu.

Fizička odbrana

Fizička odbrana podrazumeva samostalno pružanje otpora drugoj osobi, grupi ili nekom kolektivnom nasrtaju ili napadu na vlastitu ličnost. Zasniva se na aktima opšte bezbednosti unutrašnje odbrane, primereno odnosu prema fizičkoj odbrani svake nacionalne države, a primenjuje se u svim situacijama kada je ugrožen fizički opstanak ili kada se

preti nanošenjem povreda, oštećenjima ili ugrožavanjem vlastite imovine. Ova vrsta odbrane je umnogome zavisna od ukupnog stanja bezbednosti u bližem i širem okruženju, stanja odnosa unutar kolektiva gde se kreće ili nalazi svaki individualac i od sposobnosti organa bezbednosti da obezbede sigurnost svakom članu društva – države. U realizaciji fizičke odbrane individua se može osloniti na pružanje pomoći saradnika, prijatelja, rodbine i organa koji su dužni da zaštite svakog člana državne zajednice.

Grupna odbrana

Grupna odbrana podrazumeva pružanje otpora jedne grupe drugoj grupi. Formiranje grupa u najvećem broju slučajeva ne počiva na utvrđenim pravilima ili normama ponašanja, a najmanje na nacionalnim propisima i zakonima. Pojam grupa može se razmatrati sa više aspekata. Jedan od njih predstavlja udruživanja fizičkih lica u formalnu ili neformalnu grupu čiji članovi imaju iste ciljeve. Takva grupa formira se sa tačno određenim zadatkom zaštite i odbrane interesa postavljenih pre formiranja. Grupu mogu predstavljati udruženja građana koja sama uspostavljaju pravila ponašanja, ali ona mogu počivati i na postojećim zakonskim rešenjima, kada moraju biti registrovana kod nadležnih organa u svakoj državi. Takve grupe formiraju se radi zaštite i odbrane određenih prava i sloboda ili ostvarivanja društvenog statusa, učesća na izborima ili rešavanja važnih pitanja za tako formiranu grupu. Grupu mogu činiti i grupe van sistema vlasti, kao što su takozvane nevladine organizacije, koje su u najvećem broju slučajeva formirane radi ostvarivanja interesa nametnutih spolja od neke druge zemlje ili nekog drugog spoljnog faktora. Takve „organizacije” čine grupe fizičkih lica koje su prihvatile da bespogovorno izvršavaju ciljeve i zadatke koje im postavlja spoljni osnivač. U znatnoj meri takve grupe rade protiv interesa zemlje u kojoj su formirane i bore se javno ili tajno za zaštitu i odbranu svojih interesa, bez obzira na protivljenje legalne državne vlasti. Mogu se formirati i druge interesne grupe na nacionalnoj, verskoj i drugoj osnovi, koje u većini slučajeva predstavljaju ekstremne ili fundamentalističke grupe, pa im i ciljevi formiranja odudaraju od interesa države, nacije ili vere kojoj pripadaju. Sve vrste grupa koriste sva sredstva i raspoložive snage za odbranu svojih uskogrudih interesa.

Državna odbrana

Državna odbrana podrazumeva zaštitu i odbranu vitalnih vrednosti i ukupnih državnih interesa. Ova vrsta odbrane je u najvećem broju slučajeva vezana za države čiji oslonac nisu sistemi kolektivne odbrane. Ove države organizuju samostalnu odbranu prema svojim potrebama i mogućnostima, a podrazumeva uključivanje svih ljudskih i materijalnih potencijala. Državna odbrana svim sredstvima sprečava, angažovanjem bezbedonosnih i obavestajnih struktura, vođenje psihološko-propagandnih aktivnosti uperenih na rušenje uspostavljenog političkog sistema i narušavanje stabilnosti državnih funkcija. Ona je prvenstveno usmerena na zaštitu i odbranu države spolja (neposrednog i šireg okruženja).

Regionalna odbrana

Regionalna odbrana može se razmatrati u nacionalnim i širim regionalnim okvirima. Sa stanovišta regionalne odbrane u nacionalnim okvirima odnosi se na odbranu pojedinih regiona, značajnih sa stanovišta njihovog razvoja i prirodnih bogatstava kojima raspolažu. Re-

gioni i njihova odbrana mogu biti značajni za državu i sa stanovišta njihovog teritorijalnog položaja u odnosu na susedne države i regione. Sa demografskog stanovišta regioni sa multietničkim stanovništvom su sa stanovišta njihove odbrane veoma osetljivi, pa samim tim i veoma značajni za nacionalni prostor. Za odbranu regiona unutar države angažuju se sve raspoložive snage i sredstva. Sa stanovišta regionalne odbrane podrazumeva se region koji čini više država ili regiona iz više država. Takvih regiona ima mnogo u današnjoj međunarodnoj zajednici, kao što su balkanski, bliskoistočni, jadranski, mediteranski, baltički, crnomorski, maloazijski i drugi. U savremenim uslovima sve je prisutnija tendencija razvoja regionalnih sistema odbrane. Regionalna odbrana obuhvata odbranu prostora država članica tog regiona ili pojedinih regiona iz više susednih država i njihovih najviših vrednosti. Za potrebe regionalne odbrane formiraju se zajedničke intervidovske i interrodovske snage pod jedinstvenom komandom, uz saglasnost država članica. To ukazuje na to da su snage multietničkog sastava i borbena sredstva i oprema najsavremeniji, većinom iz svake države članice. Ova vrsta odbrane zasniva se na međudržavnim ugovorima i sporazumima, uz saglasnost međunarodnih odbrambenih institucija.

Globalna odbrana

Globalna odbrana podrazumeva angažovanje međunarodne zajednice na zaštiti i odbrani najvećih dostignuća u različitim oblastima. Takođe, podrazumeva, na zajednički uspostavljenim principima, izgradnju globalnog društva – globalnog sela. Zasniva se na uspostavljanju globalnog poretka, koji na principima Povelje UN obezbeđuju ravnopravnost među državama uz poštovanje suverenosti, teritorijalne celovitosti i specifičnosti u njihovom razvoju. Taj poredak još nije uspostavljen, a principi na kojima danas počiva međunarodna zajednica su, u suštini, odnosi neravnopravnosti između malih i nerazvijenih i razvijenih i bogatih država. Globalna odbrana bi podrazumevala formiranje zajedničkih oružanih snaga i njihove zajedničke komande. Te snage i sredstva bili bi angažovani na ugroženim područjima u svetu i sprečavali bi izazivanje raznih ograničenih sukoba, pa i ratova. Globalna odbrana primenjena je, donekle, u oblasti zaštite i odbrane kulturnih dobara, a naročito u oblasti odbrane od savremenog zla terorizma, iskazanog kroz nacionalistički i verski fanatizam. Odbrana od terorizma sprovodi se na svim kontinentima i prihvaćena je od svih članica međunarodne zajednice, bez obzira na razlike u gledanjima na mnoge probleme u svetu.

Vojni kriterijum

Prema vojnom kriterijumu odbrana može biti diplomatska odbrana, odbrana bez primene sile i odbrana uz primenu sile.

Diplomatska odbrana

Diplomatska odbrana podrazumava preduzimanje brojnih mera i aktivnosti putem diplomatskih predstavnika u državama u međunarodnoj zajednici i putem diplomatskih predstavnika drugih zemalja u vlastitoj državi. Ona se temelji na principima utvrđenim međunarodnim diplomatskim dogovorima, pravilima sprovođenja diplomatske prakse i diplomatskom kodeksu. Poznato je da se putem diplomatskih predstavnika međusobno razmenjuju

informacije o brojnim pitanjima vezanim za razvoj i život nacionalne države, među kojima su i vojna pitanja. Diplomatskim putem nastoje se osporiti negativni stavovi o nekoj državi u međunarodnoj zajednici, a predstaviti ukupna pozitivna kretanja i dostignuća u svim oblastima života. Diplomatska odbrana zauzima posebno mesto u kriznim situacijama, a njena presudna aktivnost u odbrani nacionalnih interesa naročito dolazi do izražaja u ratnom periodu. Pored aktiviranja prijatelja u pružanju vojne i ekonomske pomoći, diplomatskim putem teži se suzbiti psihološko-propagandno delovanje neposrednog protivnika, ali i ostalih neprijateljski nastrojenih država i otkloniti opasnosti po izbijanje rata. Poznato je da su se, u savremenoj epohi, sve legalne (uz saglasnost UN) i nelegalne (bez saglasnosti UN) humanitarne i ratne vojne intervencije pripremale kroz psihološko-propagandno delovanje diplomatskih predstavnika više država, i na taj način nalazilo opravdanje za izvedene intervencije. Po intenzitetu diplomatskih aktivnosti u periodima pre i za vreme intervencija prednjačile su velike sile i razvijene države. Te aktivnosti prvenstveno su bile usmerene protiv malih i nerazvijenih država, koje zbog toga moraju naći načina da diplomatske aktivnosti podignu na najviši nivo, kako bi, pored vojne, diplomatska komponenta dala puni doprinos uspešnoj odbrani državnih i nacionalnih interesa u svim situacijama.

Odbrana bez upotrebe sile

Odbrana bez upotrebe sile podrazumeva sve aktivnosti države bez angažovanja vojne sile. Temelji se na najvišim koncepcijskim i doktrinarnim dokumentima nacionalne države. Njima se uspostavlja sistem koji će omogućiti uspešnu odbranu bez angažovanja oružanih potencijala u svim pretkonfliktnim i konfliktnim fazama, u svim fazama pretnje po bezbednost i početnom periodu ratnih pretnji ili rata. U ovoj vrsti odbrane angažuju se svi potencijali na diplomatskom, obaveštajno-bezbedonosnom, antiterorističkom i ekonomskom planu, sa ciljem da se spreče aktivnosti drugih država i koalicija u ugrožavanju najviših nacionalnih vrednosti. Odbrana bez upotrebe sile ima prednost sve dotle dok ne dođe do ugrožavanja suvereniteta jedne države ili otvorene agresije na deo ili njenu celu teritoriju. U preduzimanju aktivnosti, u odbranu bez upotrebe sile uključuju se potencijali prijateljskih, partnerskih i saradničkih država, čija diplomatska i druga aktivnost u nekim situacijama može biti presudna u odbrani nacionalnih interesa.

Odbrana uz primenu sile

Odbrana uz primenu sile podrazumeva preduzimanje odbrambenih mera i aktivnosti gde primena vojne sile ima prioritet. Temelji se na najvišim dokumentima, počev od ustava, strategije bezbednosti, strategije odbrane (krunski dokument), doktrine odbrane i drugim dokumentima koja regulišu brojna pitanja u odbrani države. Ona je krajnje sredstvo u pružanju otpora agresiji i odbrani nacionalnih interesa države. Prvenstveno se primenjuje kada su iscrpljena sva ostala sredstva i aktivnosti u suprotstavljanju agresiji i kada međunarodna zajednica za to nije našla adekvatno rešenje. Odbrana uz upotrebu sile uključuje sve vojne potencijale države i vojne potencijale prijateljskih, partnerskih i drugih država koje žele doprineti odbrani određene države. Najmanje uspeha u odbrani najviših vrednosti, uz primenu sile, imaju male i nerazvijene države koje su agresijom najviše i ugrožene, a raspoložu skromnim materijalnim mogućnostima, a time i nedovoljno jakim oružanom silom u samostalnom suprotstavljanju agresiji.

Kriterijum: angažovanje država u odbrani

Prema kriterijumu angažovanje država u odbrani odbrana može biti društvena, koaliciona i blokovska.

Društvena odbrana

Društvena odbrana podrazumeva uključivanje ukupnih ljudskih potencijala u zaštiti i odbrani najviših društvenih vrednosti. To su dostignuti nivo: društvenog razvoja, kulturno-umetničkih dostignuća, zaštite kulturno-istorijske baštine, očuvanja jezika svih etničkih zajednica, očuvanja multietničnosti i multikulturalnosti i uspešnosti u prezentaciji najviših društvenih vrednosti drugim državama i međunarodnoj zajednici. Društvena odbrana jedne države počiva na njenim najvišim aktima kojima se reguliše ova problematika. U odbrani najviših društvenih vrednosti angažuju se unutrašnje snage odbrane, najviši organi vlasti, kulturne institucije, diplomatska predstavništva, po potrebi deo oružanih snaga i građani. Uspešnost društvene odbrane u velikoj meri zavisi od statusa države u međunarodnoj zajednici, prvenstveno njenog ugleda i angažovanosti u rešavanju ključnih problema u svetu. Zbog toga je veoma značajno da se svetu nametne stav o posvećenosti države u prihvatanju savremenih kretanja u svim oblastima društvenog života.

Koaliciona odbrana

Koaliciona odbrana podrazumeva zajedničku odbranu unutar koalicioničkih partnera ili zajedničku odbranu više koalicija u međunarodnoj zajednici. Koalicija predstavlja udruživanje više država radi dostizanja visokog nivoa odbrane svake od članica. Najčešće nastaju u kriznim, predratnim i ratnim periodima. Koalicije se mogu formirati na različitim osnovama i sa različitim ciljevima, počev od zajedničke odbrane suvereniteta i teritorijalne celovitosti, preko odbrane ekonomskog i društveno-političkog sistema do odbrane nacionalnih interesa. Koalicije mogu imati i ograničen mandat. Po sprovođenju nekih zajedničkih zadataka ili ostvarivanju dogovorenog cilja, koalicije prestaju da postoje. Formiraju se na osnovama ugovora, sporazuma i dogovora po konkretnim pitanjima, ali ih moraju verifikovati najviši organi svake od koalicioničkih država. Po nastanku koalicije formiraju se, trajno ili vremenski ograničeno, zajednički organi u svim oblastima radi kojih je koalicija i nastala. Koaliciona odbrana angažuje ukupne ljudske i materijalne potencijale svih članica koalicije u odbrani bilo koje od članica.

Blokovska odbrana

Blokovska odbrana nastala je na temeljima blokovskog angažovanja u odbrani ukupnih potencijala članica određenog bloka – saveza. Blokovska podela država datira iz najranijih vremena, pod vojnom i političkom moći i uticajem moćnih i razvijenih država u međunarodnoj zajednici. Članice blokova postaju one države koje prihvataju platformu odbrane koju diktiraju moćne i razvijene države, i koje svoju odbranu u najvećoj meri prenose na države članice bloka – saveza. Kroz istoriju razvoja ljudskog društva nije bilo perioda a da u njemu nije bilo podela na blokove –saveze, na različitim osnovama. Oni po pravilu i skoro uvek dovode do podela država u međunarodnoj zajednici. Svaka od država ima svoje uske interese kada se opredeljuje za članstvo u bloku – savezu. Blokovska odbrana podrazumeva

zajedničku odbranu svake od članica, s tim što se težište u odbrani nacionalne države prvenstveno prenosi na njene ljudske i materijalne potencijale, a ostale članice pružaju pomoć ugroženoj državi. Na osnovu ugovora sve članice su dužne da, pored ljudskih, na raspolaganje stave i materijalne potencijale ugroženoj članici bloka – saveza.

Kriterijum: ciljevi strategije odbrane

Prema ciljevima strategije odbrane odbrana može biti statična, pokretna, izolacionistička i agresivna.

Statična odbrana

Statična odbrana podrazumeva nepokretnu odbranu u svim njenim fazama i elementima. Temelji se na defanzivnoj strategiji pružanja otpora pri svakoj vrsti agresije, a priprema u mirnodopskom periodu, gde prioritet ima odbrana graničnog prostora države. Raspoložive snage i sredstva angažuju se u određenim delovima državne teritorije ili njihov raspored može biti po strategijskim pravcima. Takva odbrana često se naziva čvrstom, jer se pokrivaju svi delovi teritorije države delovima oružanih formacija prema njihovoj nameni. Statična odbrana uključuje sve elemente civilne odbrane sa određenog dela teritorije i sve ostale potencijale, radi postizanja maksimalnog efekta u odbrani od agresije. Primenjuju je, najčešće, male i nerazvijene države, odnosno države koje nemaju ofanzivnu strategiju i koje za nju nemaju dovoljne efektivne. Država koja u svojoj strategiji odbrane razvija statičnu odbranu planira da u odbrani od bilo koje vrste agresije angažuje deo snaga prijateljskih i partnerskih država.

Pokretna odbrana

Pokretna odbrana ima sve elemente aktivne odbrane u pružanju otpora svakoj vrsti agresije. Pokretna je jer su svi njeni elementi u svim fazama pružanja otpora pokretni, ali i zato što se delovi oružanih formacija mogu premeštati iz jednog u drugi deo teritorije države ili iz jednog na drugi strategijski pravac. Pokretna je i zbog mogućnosti prebacivanja elemenata civilne odbrane iz jednog u drugi deo teritorije države. Na taj način obezbeđuje se pokrivenost ukupne teritorije države. Takva odbrana je uspešnija u pružanju otpora u odbrani državne teritorije u svim situacijama i svim vrstama agresije, jer njena aktivnost dolazi do izražaja na celoj teritoriji države. Ovu vrstu odbrane, u svojim strategijama, imaju države koje poseduju jače oružane sastave i koje se mogu u većoj meri osloniti na pomoć drugih prijateljskih i partnerskih država.

Izolacionistička odbrana

Izolacionistička odbrana podrazumeva izolovanje (okruženje) delova ili celokupno angažovanih snaga agresora na užem ili širem području nacionalne teritorije. Realizuje se na osnovama razrađenih strategijskih planova odbrane u svim varijantama agresije. Sprovode je svi raspoloživi ljudski i materijalni potencijali jedne države. Izolacija agresora traje sve do konačne pobede i potpunog oslobađanja svih delova teritorije. Ova vrsta odbrane bliska je realizaciji pokretne odbrane, jer su angažovane snage i sredstva osposobljene da se za vr-

lo kratko vreme premeste sa jednog na drugi deo teritorije, kako bi obezbedile potpun uspeh u izolaciji, a zatim i uništile snage agresora. Primenu je sve države koje raspolažu dovoljnim kapacitetima snaga i sredstava. Država u realizaciji izolacionističke odbrane može angažovati delove oružanih sastava prijateljskih, savezničkih i saradničkih država.

Agresivna odbrana

Agresivna odbrana je, u suštini, ofanzivna odbrana koja se može realizovati na nacionalnoj teritoriji ili na teritoriji druge države. Ako se realizuje na teritoriji druge države, država koja je sprovodi mora imati saglasnost organa međunarodne zajednice. Temelji se na agresivnoj politici, zasnovanoj na stratejskim dokumentima države ili grupe država (koalicija). Može biti primenjena, pored odbrane teritorije, i u zaštiti i odbrani pripadnika svoje etničke zajednice na teritoriji susedne ili neke druge države. Na nacionalnoj teritoriji agresivna odbrana se primenjuje u početnoj fazi agresije, sve dok ne budu ugroženi vitalni nacionalni interesi. U realizaciji agresivne odbrane angažuju se najelitniji sastavi vlastitih oružanih snaga, a mogu se uključiti i oružani sastavi prijateljskih i savezničkih država.

Kriterijum: struktura i jačina oružanih snaga

Prema strukturi i jačini oružanih snaga odbrana može biti: intervidovska, interrodovska i mešovita.

Intervidovska odbrana

Intervidovska odbrana podrazumeva uključivanje vidova oružanih snaga u odbrani države od bilo koje vrste agresije. U odbranu ne moraju biti uključeni, istovremeno, svi vidovi oružanih snaga države. To se prvenstveno odnosi na odbranu kao vid borbenog dejstva, u slučajevima izvršene agresije na neku državu. Države koje raspolažu nuklearnim oružjem, u ovu vrstu odbrane uključuju i nuklearne snage, koje čine oslonac u ofanzivnoj i defanzivnoj strategiji. Države koje ne poseduju nuklearno oružje svoje oružane snage razvijaju, prema finansijskim mogućnostima, na bazi tri osnovna vida: kopnenoj vojsci, ratnom vazduhoplovstvu i ratnoj mornarici. Intervidovska odbrana počiva na strategiji i doktrini odbrane svake države. U početnom periodu rata ili agresije kod svih država, u odbranu se uključuju pomenuta tri osnovna vida oružanih snaga. Kasnije, zavisno od situacije i vrste strategije i doktrine odbrane (ofanzivna ili defanzivna), mogu se uključiti i nuklearne snage, naročito u ofanzivnoj odbrani. U ovoj vrsti odbrane države mogu u odbranu teritorije i najviših nacionalnih vrednosti uključiti delove vidova oružanih snaga prijateljskih, savezničkih i drugih država. Male i nerazvijene države su prinuđene da se najvećim delom, u svim vrstama agresije, oslanjaju na osposobljenost svojih vidova oružanih snaga ako nisu članica nekog vojno-političkog saveza ili neke druge koalicije.

Interrodovska odbrana

Interrodovska odbrana podrazumeva uključivanje svih rodova svojih oružanih snaga u odbranu teritorije i najviših nacionalnih interesa. Odnosi se na uključivanje rodova po vidovima oružanih snaga, a temelji se na strategiji i doktrini odbrane svake države. U ovu

vrstu odbrane ne moraju biti uključeni svi rodovi iz svih vidova oružanih snaga. To će dikirati situacija stvorena izvršenjem agresije. U najvećem broju slučajeva u interrodovsku odbranu biće uključeni svi rodovi iz svih vidova oružanih snaga, ali obim angažovanja pojedinih rodova po vidovima zavisi od razvoja situacije po završetku početnog perioda rata ili agresije. Imajući u vidu savremene ratove, gde se dejstva izvode sa distance ili sa većih visina iz vazdušnog prostora, u najvećem broju slučajeva do izražaja će doći rodovi u protivvazduhoplovnoj odbrani. I pri izvođenju ove vrste odbrane, pored rodova iz vlastitih vidova oružanih snaga, u odbranu se mogu uključiti i pojedini rodovi iz sastava oružanih snaga prijateljskih, savezničkih i koalicionih država.

Mešovita odbrana

Mešovita odbrana podrazumeva istovremeno uključivanje nekih vidova i rodova u odbrani države. Odnosi se na odbranu kao vid borbenog dejstva, što znači da u odbranu ne moraju biti uključeni istovremeno svi vidovi i njihovi rodovi. Temelji se na strategiji i doktrini odbrane države pri svakoj vrsti agresije. U najvećem broju slučajeva, zavisno od situacije, u ovu vrstu odbrane uključuju se svi vidovi i njihovi rodovi sa težištem na one vidove i njihove rodove koji daju najveći efekat u određenoj vrsti agresije.

Kriterijum: odnos države prema kolektivnoj odbrani

U zavisnosti od odnosa države prema kolektivnoj odbrani ona može biti nezavisna, poluzavisna i zavisna.

Nezavisna odbrana

Nezavisna odbrana čini samostalnu – nacionalnu odbranu, najviših državnih i društvenih vrednosti, nezavisnu od bilo kojeg drugog faktora spolja. To podrazumeva oslanjanje na sopstvene snage i sredstva u svim, pa i najsloženijim situacijama ugrožavanja suvereniteta, teritorijalne celovitosti, nezavisnosti i svih drugih najviših nacionalnih vrednosti. Oslanjanje na vlastite kapacitete države u oblasti odbrane predviđa angažovanje svih subjekata, uključujući sve raspoložive ljudske i materijalne potencijale države. To mogu ostvariti samo države koje imaju razvijene jake oružane snage i razvijen sistem uključivanja svih civilnih struktura u odbranu. To ne moraju biti samo razvijene i velike države, već i države koje mogu izdvajati veća finansijska sredstva za potrebe odbrane i bezbednosti svoje teritorije. Ipak, nezavisnu odbranu mogu organizovati prvenstveno razvijene i moćne države i neke države u razvoju, koje izdvajaju velika finansijska sredstva za potrebe odbrane, dok male i nerazvijene države takvu vrstu odbrane ne mogu sopstvenim snagama i sredstvima uspešno organizovati bez vanrednih napora u izdvajanju finansijskih sredstava za potrebe odbrane.

Poluzavisna odbrana

Poluzavisna odbrana kombinovana je sopstvenim snagama i sredstvima i snagama i delimično snagama i sredstvima pomoći drugih država (prijateljske, partnerske, koalicione, saradničke). To podrazumeva organizaciju odbrane vlastitim snagama i sredstvima, uz delimično angažovanje dela snaga drugih država, koje na dobrovoljnoj osnovi mogu

pružiti pomoć ugroženoj državi u svim mirnodopskim i ratnim situacijama. U ovoj vrsti odbrane angažovanje snaga i sredstava drugih država odvija se po pozivu ugrožene države ili po odobrenju međunarodne zajednice. Međutim, međunarodna zajednica preko svog izvršnog organa Saveta bezbednosti može doneti odluku da se deo snaga iz drugih država angažuje u pružanju pomoći ugroženoj državi. Kada se radi o državi članici neke međunarodne vojno-političke organizacije, putem prethodnog ugovora i dogovora članica, ugroženoj članici će ostale članice delom svojih snaga pružiti pomoć u organizaciji odbrane sve do neutralisanja nastale opasnosti.

Zavisna odbrana

Zavisna odbrana predstavlja odbranu ugrožene države uz potpunu zavisnost od pomoći drugih država. Ona podrazumeva potpuno uključivanje snaga i sredstava drugih država u organizaciji odbrane ugrožene države. Svakako, snage i sredstva te države su nedovoljne i nisu u mogućnosti da pruže otpor agresiji ili bilo kom drugom vidu ugrožavanja najviših vrednosti. To se većinom odnosi na male i nerazvijene države, koje raspolažu manjim odbrambenim kapacitetima i manjim finansijskim sredstvima koja mogu izdvojiti za potrebe odbrane. Angažovanje drugih država, kao pomoć ugroženoj državi, odvija se po zahtevu ugrožene države ili po ugovoru o strateškom partnerstvu i međusobnoj saradnji, ostvarenom u mirnodopskom periodu. Ako je ugrožena država član neke koalicije ili vojno-političkog saveza, onda su sve članice dužne da, i bez poziva, pruže pomoć ugroženoj državi u svim situacijama, u ratu i miru.

Kriterijum: geostrateški položaj države

Geostrateški položaj države u određenom geografskom prostoru ima odlučujući uticaj na organizaciju svih njenih aktivnosti, a naročito odbrane. Geostrateški položaj određuje više faktora, među kojima su: centralne prohodne zone, strateški pravci dejstva, strateški objekti na međunarodnim koridorima, najvažniji saobraćajni koridori i krizni regioni. Prema uticaju geografskog faktora položaj države u određenom geografskom prostoru, u odnosu na druge države, može biti centralan, tangentan i marginalan. Prema geostrateškom položaju države u bližem i daljem okruženju odbrane se dele na centralnu – nepovoljnu, tangentsnu – relativno povoljnu i marginalnu – povoljnu.

Centralna – nepovoljna odbrana

Centralna – nepovoljna odbrana podrazumeva organizovanje odbrane kada se država nalazi u centralnom delu nekog regiona, u situacijama kada je u njemu nepovoljno stanje izazvano krizama ili ratnim događanjima. Centralno mesto u regionu čini prostor države veoma osetljivim na ugrožavanje njene bezbednosti i odbrambene sposobnosti. Odbrana u tim uslovima zahteva mnogo više snaga i sredstava ugrožene države nego u situacijama kada se ne nalazi u centralnom delu ugroženog regiona. U tim uslovima odbrana mora biti organizovana, kako u svim graničnim delovima, tako i u centralnim delovima teritorije ugrožene države. Nepovoljna je i zbog toga što se snage i sredstva takve države razvlače na više strategijskih pravaca ili u više njenih ugroženih regiona. Da bi bila uspešno vođena, u ovim uslovima, odbrana mora biti čvrsta, a za to su potrebne jako

razvijene oružane snage i savremena sredstva odbrane, koja ne poseduju male i nerazvijene zemlje, pa su zbog toga uvek prisiljene da traže pomoć drugih zemalja, u bližem i daljem okruženju. Ovu vrstu odbrane uspešno mogu organizovati razvijene države i države članice neke koalicije.

Tangentna – relativno povoljna odbrana

Tangentna – relativno povoljna odbrana podrazumeva organizovanje odbrane kada je prostor države tangentan u odnosu na druge susedne države u određenom regionu ugroženom kriznim žarištima ili ratnim događanjima. U toj situaciji država je ugrožena u jednom delu njene teritorije, pa se odbrana organizuje svim raspoloživim snagama i sredstvima u tom delu teritorije. Odbrana je u tim uslovima relativno povoljna, jer se snage i sredstva ne razvlače na više pravaca ili u više ugroženih delova teritorije. Organizacija odbrane može se osloniti na sopstvene snage i sredstva ako država nije ugrožena agresijom neke koalicije ili neke svetske vojne sile. U situacijama kada državu ugrožava velika sila ili koalicija, prisiljena je da traži pomoć drugih prijateljskih i partnerskih država.

Marginalna – povoljna odbrana

Marginalna – povoljna odbrana podrazumeva organizovanje odbrane kada je teritorija države udaljena od kriznog ili ugroženog prostora u nekom regionu. Takvih situacija ima mnogo u prostoru današnje međunarodne zajednice, gde su krize kulminirale do ratnih događanja i gde su brojne države ugrožene. Organizacija odbrane prostora države, ako je ona marginalna u odnosu na područja ratnih ili kriznih događanja, mnogo je povoljnija, jer se uključuje samo deo snaga i sredstava u tom delu koji je marginalan u odnosu na ugroženu državu. Povoljna je i zbog toga što određena država, marginalna u odnosu na ugroženu državu, nema potrebu za traženjem pomoći od bilo koje druge države već odbranu može pripremati sopstvenim snagama i sredstvima.

Kriterijum: načini komandovanja oružanim snagama

Prema načinima komandovanja oružanim snagama odbrana može biti autohtona, podržana, partijska i kombinovana.

Autohtona odbrana

Autohtona odbrana podrazumeva organizaciju odbrane u kojoj se komandovanje oružanim snagama i sredstvima oslanja na vlastite čelne državne organe, počev od predsednika države kao vrhovnog komandanta, preko ministra odbrane i načelnika Generalštaba. Takva odbrana zasniva se na strateškim dokumentima, u kojima su regulisani zadaci, obaveze i prava organa komandovanja u svim situacijama u kojima se može naći neka država. Zavisno od tehnološke razvijenosti države, komandovanje se realizuje najsavremenijim tehničkim sredstvima sa kojima oružane snage i drugi odbrambeni potencijali raspolažu u datom trenutku i u svim nametnutim situacijama. Elementi komandovanja drugih država (prijateljskih i savezničkih) ne uključuju se u sistem komandovanja u autohtonoj odbrani, bez obzira na njihovu utemeljenost sistema i tehničku razvijenost.

Podržana odbrana

Podržana odbrana podrazumeva onu odbranu u kojoj se komandovanje odbrambenim kapacitetima jedne države potpomaže sistemom komandovanja druge države (prijateljske i savezničke) u svim nastalim situacijama. Komandovanje u ovoj vrsti odbrane uključuje sve kapacitete ugrožene države ili država koje podržavaju njeno komandovanje u nastalim situacijama. Sistemi i sredstva komandovanja drugih država stavljaju se, delom ili u potpunosti, u funkciju pomoći ugroženoj državi.

Partijska odbrana

Partijska odbrana podrazumeva organizaciju odbrane u kojoj je komandovanje podređeno partijama na vlasti, i u kojoj su na najvišim komandnim dužnostima partijski kadrovi. U tim uslovima podređena je odlukama partijskih organa, koji određuju kako će odbrana najviših državnih i nacionalnih vrednosti biti organizovana u svim situacijama u kojima se može naći jedna država. U najvećem broju slučajeva partija ili partije koje nisu na vlasti nemaju uticaja na sistem komandovanja i donošenje bitnih odluka. Odbrana države utemeljena na jednopartijskom sistemu, kakvih danas ima u svetu, vezana je za autokratske i diktatorske sisteme vlasti. Ona je krhka i ne nailazi na podršku drugih zemalja, jer obično jedna partijska ličnost odlučuje o svim, pa i o pitanjima komandovanja u ovakvoj vrsti odbrane.

Kombinovana odbrana

Kombinovana odbrana predstavlja kombinaciju autohtone i podržane odbrane, gde se komandovanje u odbrani najviših vrednosti jedne države oslanja na sistem komandovanja ugrožene države i drugih država koje joj pružaju podršku. Takva odbrana može se zasnivati na savremenim tehničkim sistemima u komandovanju odbrambenim kapacitetima ugrožene države. Ona, u većini slučajeva, može biti vrlo uspešna, naročito ako joj podršku pruža neka koalicija ili neka velika sila. Može imati uspeha i zbog toga što je sistem komandovanja velikih vojnih i tehničko-tehnološki razvijenih država, koje pružaju podršku, na višem nivou od sistema ugrožene države.

Kriterijum: uspešnost odbrane

Prema uspešnosti organizacije odbrane i svih njenih faktora koji u njoj učestvuju odbrana može biti uspešna i neuspešna.

Uspešna odbrana

Uspešna odbrana podrazumeva onu odbranu koja angažovanjem svih odbrambenih kapaciteta obezbeđuje uspeh u odbrani najviših državnih i nacionalnih vrednosti. Zavisí od uspešno izrađenih priprema svih njenih elemenata i faktora za aktiviranje u svim, pa i u najsloženijim situacijama. Ona je, takođe, zavisna od finansijskih sredstava koja mogu obezbediti uspešnost funkcionisanja svih snaga i sredstava u realizaciji odbrane. Uspešnu odbranu obezbediće izražena odlučnost najviših državnih organa da se sve angažovane snage, na osnovu strateških dokumenata, potpuno stave u njenu funkciju. Ovu vrstu odbrane male i nerazvijene države ne mogu učiniti uspešnom jer ne raspoložu dovoljnim sopstvenim snagama i sredstvima. To ne

mogu učiniti i zbog toga što ne raspolažu potrebnim finansijskim sredstvima koja bi obezbedila uspešnu i potpunu pripremu raspoloživih kapaciteta. Imajući to u vidu, ova vrsta odbrane bi zahtevala, kod malih i nerazvijenih država, velika izdvajanja finansijskih sredstava za potrebe odbrane i odricanja u drugim sektorima razvoja države. Zbog toga je neophodna pomoć drugih država kako bi odbrana bila uspešna. Razvijene i bogate države raspolažu dovoljnim finansijskim sredstvima i dovoljnim snagama i sredstvima za uspešnu odbranu u svim nastalim situacijama. U opštim razmatranjima uspešna odbrana je bliska ekonomičnoj i autohtonij odbrani.

Neuspešna odbrana

Neuspešna odbrana predstavlja odbranu koja, angažovanjem raspoloživih snaga i sredstava, ne obezbeđuje uspeh u odbrani najviših državnih i nacionalnih vrednosti jedne države. Ako država ne raspolaže dovoljnim vlastitim odbrambenim kapacitetima, odbrana ne može biti uspešna. Takođe, ako nema potrebna finansijska sredstva koja može izdvojiti za potrebe pripreme i odbrane najviših vrednosti, ova vrsta odbrane neće biti uspešna. Države koje ne mogu obezbediti uspešnost odbrane svoje teritorije i drugih najviših vrednosti podložne su uticajima spoljnog faktora i zavisnosti od drugih, posebno razvijenih država. Te države su osetljive sa stanovišta njihove bezbednosti i gubljenja delova teritorije u slučajevima bilo koje vrste agresije i nastalim krizama u regionu ili neposrednom ugrožavanju određene države.

Kriterijum: ekonomsko stanje države

Prema ekonomskom stanju države odbrana se deli na ekonomičnu i neekonomičnu.

Ekonomična odbrana

Ekonomična odbrana podrazumeva odbranu u kojoj je angažovanje finansijskih sredstava opravdano uspešnošću i efikasnošću raspoloživih odbrambenih kapaciteta. Ekonomičnost odbrane izražava se kroz procenat izdvajanja sredstava iz društvenog bruto-proizvoda za odbrambene aktivnosti. Ekonomičnu, a time i uspešnu odbranu danas mogu obezbediti razvijene i, donekle, države u razvoju. Ekonomičnu odbranu za sve države članice mogu obezbediti koalicije ili vojno-politički savezi, izdvajanjem zajedničkih finansijskih sredstava za odbrambene aktivnosti. Male i nerazvijene države, na osnovu svojih skromnih finansijskih sredstava za potrebe odbrane, ne mogu u potpunosti obezbediti ekonomičnu odbranu, zbog čega je neophodna pomoć drugih država.

Neekonomična odbrana

Neekonomična odbrana podrazumeva odbranu u kojoj je angažovanje finansijskih sredstava neekonomično za uspešnu odbranu. To se prvenstveno odnosi na male i nerazvijene države kod kojih su izdvojena finansijska sredstva relativno mala, pa je odbrana neekonomična sa stanovišta njene uspešnosti. Te države će uvek tražiti pomoć drugih država kako bi u osnovi obezbedile minimum ekonomičnosti, a time i uspešnosti odbrane. Velike, razvijene i finansijski sposobne države činiće sve da odbranu mnogih država učine neekonomičnom, kako bi ih učinile zavisnim. Na taj način umanjili bi se njihovi odbrambeni kapaciteti i sposobnost odbrane najviših državnih i nacionalnih vrednosti.

Zaključak

Odbrana je složen kategorijalni pojam. Njome se, od fizičke do kolektivne odbrane, bave brojne nauke i naučne discipline, što ukazuje na to da u svim elementima ima multi-disciplinarni karakter. Posebno je u sferi interesovanja vojnih i njima srodnih nauka i naučnih disciplina. Naročita pažnja u narednom periodu biće posvećena proučavanju najznačajnijih elemenata od kojih zavisi organizacija odbrane, funkcijama odbrane i uslovima za unapređenje odbrambene funkcije države. Takođe, biće značajan predmet interesovanja malih država u razvoju i razvijenih država.

I ubuduće će posebna pažnja biti posvećena razmatranju funkcija odbrane, njenoj organizaciji i realizaciji – od fizičke do kolektivne odbrane. Male države i države u razvoju još intenzivnije će razmatrati pitanja odbrane svojih najviših vrednosti, kako se na najekonomičniji i najefikasniji način, samostalno ili uz pomoć kolektivnih sistema odbrane, odbraniti u svim nametnutim ili izazvanim situacijama. Razvijene države će realno moći pristupiti izboru najefikasnije vrste odbrane svojih vrednosti i bez oslanjanja na kolektivne sisteme odbrane, dok će male i nerazvijene države, prema svojim materijalnim mogućnostima, morati birati vrstu odbrane koja će im, u osnovi, omogućiti odbranu svojih vitalnih vrednosti.

Literatura

- [1] Vojni leksikon, VIZ, str. 344-347, Beograd, 1981.
- [2] Vojni leksikon, VIZ, str. 346, Beograd, 1981.
- [3] Mala enciklopedija Prosveta, Prosveta, str. 855, Beograd, 1986.